

OVERHEIDSINFORMATIE

Hacken wat van ons is

BEWEGING DIE ZICH INZET VOOR 'OPEN DATA' GROEIT. OOK ENTHOUSIASTE AMBTENAREN ZETTEN ZICH IN VOOR VRIJ GEBRUIK VAN OVERHEIDSGEGEVENS

De Nederlandse overheid bezit een schat aan informatie, maar houdt die vaak angstvallig voor zichzelf. Onder de naam Hack de Overheid maakt een groeiende groep hackers nieuwe stijl, soms werkzaam bij de overheid, zich sterk voor meer legale openbaarheid én verzint meteen nuttige toepassingen, zoals overheids-apps.

Laura Wismans Foto's Jan-Dirk van der Burg

De een is een echte hacker, met lang vet-tig haar, een vaal shirt en een te korte broek. Anderen kunnen zo doorgaan voor ambtenaar of, met hun grote zwarte bril, voor hippe *nerd*. Rode wangen hebben ze allemaal, want ze hebben de hele middag geestdriftig zitten programmeren. Nu staan ze klaar met hun laptop onder de arm om te laten zien wat ze hebben gemaakt.

Hackers die samenwerken met de gemeente, het klinkt vreemd in de oren. Maar op het evenement *Apps for Amsterdam* hebben ze hun krachten gebundeld. De gemeente levert allerlei gegevens, en hackers maken hiermee nuttige toepassingen voor websites of mobiele telefoons.

'In dit programmaatje zie je de trams en bussen als het ware rijden. De tijden die erin staan zijn geen geplande tijden, maar werkelijke tijden.' Stefan de Konink (26) lobbyde twee jaar lang om de informatie te mogen gebruiken waarop ook de borden boven de grote haltes werken. 'Terwijl de reiziger alleen wil weten hoe laat hij daadwerkelijk in die bus of tram kan stappen.'

De hackers op *Apps for Amsterdam* willen hun kennis inzetten voor betere dienstverlening. Hiervoor hebben ze wel gegevens nodig. Gegevens die de overheid heeft verzameld en die in principe ook openbaar moeten zijn, maar die gemeenten en ministeries toch vaak angstvallig voor zichzelf houden.

Het collectief Hack de Overheid, dat *Apps for Amsterdam* organiseert, zet zich in voor vrij gebruik van dit soort gegevens, die zij 'open data' noemen. Het zijn pioniers – afkomstig uit onder meer Amsterdam, Groningen en Enschede – maar de beweging die rond open data gaande is, groeit. Op de activiteiten die Hack de Overheid organiseert, komt een relatief divers publiek af, onder wie ook veel ambtenaren.

Hackers staan bekend als activisten, provocateurs of criminelen, die inbreken in com-

putersystemen en aan de haal gaan met gegevens. De overheid is aan de andere kant een bureaucratisch apparaat, dat krampachtig informatie achter gesloten deuren houdt. Er kwam dan ook een afwerende reactie toen Hack de Overheid de eerste verzoeken voor open data neerlegde.

'Die naam is niet voor niets gekozen. Het is provocerend, en daarmee bereiken we dat erover wordt gesproken,' zegt Lex Slaghuis (32), bestuurslid van Hack de Overheid. De term 'hacken' heeft de afgelopen jaren aan inflatie geleden en heeft nu vaak geen negatieve bijklank meer. Slaghuis: 'Dat wat vroeger hacken heette, heet nu *cracken*.'

Het provoceren was niet alleen om te prikkelen, de hackers waren ook flink verontwaardigd. Hackers zien in dat er veel waarde zit in gegevens die de overheid verzamelt. Ze willen de dienstverlening verbeteren of zorgen voor dienstverlening op terreinen waar

de overheid dat niet doet. Ze vinden dat burgers zelf afgewogen keuzes moeten kunnen maken met de inzichten die uit overheidsgegevens kunnen worden gehaald.

Maar wanneer hackers netjes om de gegevens vragen die ze hiervoor nodig hebben, stuiten ze op een muur. En dat terwijl de overheid de gegevens verzamelt op kosten van de burger, en als het goed is ook ten bate van de burger. Volgens de Wet openbaarheid van bestuur (WOB) moeten heel veel overheidsgegevens openbaar zijn, maar in de praktijk is dat niet zo.

Kleine hobbel

Openbaar betekent in het geval van open data niet alleen dat de informatie op een gemeentehuis ter inzage ligt, of in de buurtkrant staat afgedrukt. De gegevens moeten elektronisch zijn en heel belangrijk is dat een computer ze automatisch kan lezen. Een tabel in een pdf-

Openheid belijden, maar gesloten zijn

Minister Donner en de transparante overheid

Nederland hoeft zich 'niet te schamen' wat betreft openheid, zei minister van Binnenlandse Zaken Piet Hein Donner (CDA) op 3 mei in zijn speech ter gelegenheid van de Dag van de Persvrijheid. Hij doelde hiermee op de stappen die de overheid neemt om zelf steeds meer gegevens vrij te geven: open overheidsdata.

Nederland zegt door andere landen geïnspireerd te zijn: de Amerikaanse president Barack Obama stimuleert de open overheid om het groeiende wantrouwen jegens politici en lobbyisten weg te nemen. In Groot-Brittannië omhelst de politiek

openheid vooral als manier om een efficiënte, 'slanke' overheid te bewerkstelligen.

Een slanke overheid wil Donner ook wel. Enkele ambtenaren hebben er een dagtaak aan om op alle verzoeken tot openbaarheid op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (WOB) in te gaan. Veel te veel volgens Donner. De oplossing is automatisering en, in strijd met meer openheid, inperken van de WOB. Openheid betekent volgens hem, anders dan voor Obama, niet dat wat achter de schermen gebeurt openbaar moet zijn.

Sites die met open data inzicht geven in politiek en overheid zijn in Groot-Brittannië en Amerika succesvol: op *opencongress.org* is van alle politici te zien welke onderwerpen ze vaak aanhalen, hoe ze stemmen en wat ze beloven. De site *wheredoesmymoneygo.org* geeft inzicht in hoe Britse belastingen worden besteed.

Tegenstrijdige Donner

Woordenlijst

Hacker Een persoon die goed kan programmeren en vaak inventieve oplossingen voor softwareproblemen verzint; breekt soms op computers in om te kijken hoe systemen werken, maar gebruikt dat om ze te verbeteren.

Cracker Een persoon die inbreekt in computers of die computervirussen maakt, de negatieve vorm van hacken.

Programmeren Het schrijven van de computertaal waarop websites en computerprogramma's werken.

Data Veel gegevens bij elkaar, vaak in een tabel.

Open data Data die vrij mogen worden gebruikt en automatisch door een computer kunnen worden verwerkt.

Computerleesbaar Als data automatisch kunnen worden verwerkt in programma's of op websites.

Pdf-bestand Een type computerbestand; in deze documenten kan niets worden aangepast.

App Afkorting voor 'applicatie', een programma voor een mobiele telefoon.

Tijdens *Apps for Amsterdam* maken hackers programma's en websites waarbij overheidsgegevens inventief worden toegepast. Grote foto: demonstratie van programma voor mobiele telefoon. Kleine foto's: hackers aan het werk

document volstaat dus niet (zie 'Woordenlijst' op deze pagina).

Dit technische aspect is van groot belang, maar het is een relatief kleine hobbel vergeleken met de open houding die ambtenaren nog moeten ontwikkelen ten aanzien van het openbaar maken van overheidsgegevens. 'Ik zie het als een pro-actieve uitvoering van de WOB,' zegt Ton Zijlstra (40), medeoprichter van Hack de Overheid.

Individen die zich inzetten voor open data krijgen wel steeds meer voet aan de grond. Zijlstra is zo'n individu. 'In het begin waren we wat provocerend bezig. Maar na verloop van tijd hadden we wel door dat het meer oplevert om samen te werken.' Hij geeft nu advies over open data aan het ministerie van Binnenlandse Zaken, Europa en de gemeente Enschede.

De groep hackers is in de loop der tijd gegroeid; naast Hack de Overheid zijn er initiatieven als Rotterdam Open Data, Open Eindhoven en Nerds Unite. Zij proberen de discussie levend te houden en van buitenaf overheid en gemeenten te prikkelen. De

meeste hackers die zich voor open data inzetten, kennen elkaar wel, maar er is geen officieel netwerk.

Het onderwerp leeft ook onder sommige ambtenaren; vooral het thema transparantie is veelbesproken. Op evenementen als *Apps for Amsterdam* of bijeenkomsten van Ambtenaar 2.0, een netwerk van mensen die transparantie en technologische ontwikkeling van de overheid belangrijk vinden, ontmoeten de twee groepen elkaar.

Enthousiaste ambtenaren maken of breken het succes van de projecten rond het thema; zij brengen het onderwerp van binnenuit over het voetlicht. Zijlstra: 'Ik heb wel organisaties gezien waar er veel mee gebeurde, maar op het moment dat de persoon die de kar trok ergens anders ging werken, zakte het helemaal in.' Langzamerhand komt het thema ook meer aan bod in de landelijke politiek.

Naar Brits voorbeeld is onder de vlag van het ministerie van Binnenlandse Zaken een online-catalogus (data.overheid.nl) gebouwd voor openbare overheidsinformatie, maar er

zitten pas enkele tientallen datasets in. Ter vergelijking: in Engeland zijn dat er 6.800 en dit aantal groeit gestaag. Bij het ministerie zeggen ze luchtig dat dit in Nederland ook vanzelf komt, maar de hackers zijn zeer sceptisch.

Struikelblok

De overheid is bang de controle kwijt te raken. Ook is de techniek een struikelblok en bestaat er huiver voor onthullingen, vervelende reacties en de mogelijkheid dat hackers er foute dingen mee gaan doen. Omdat de informatie in principe openbaar is, worden schoorvoetend wel wat data vrijgegeven, wetswijzigingen bijvoorbeeld. Om meer controversiële data moeten hackers nog steeds flink zeuren. Zijlstra hoopt dat het snel vanzelfsprekend wordt data computerleesbaar aan te bieden.

Hij vergelijkt wat er nu gaande is bij de overheid met gegevens over scholen die enkele jaren geleden voor het eerst werden gepubliceerd: 'De overheid was bang dat het zou leiden tot ranglijsten en een eenzijdig

Grote foto: hacker die programmeert, omringd door resten fruit en snacks. Links: hackers in de rij om resultaat te presenteren. Rechts: overleg halverwege de dag

Echt heel iets anders dan Wikileaks

Bij open data gaat het niet om het lekken van informatie

Wanneer het gaat over het vrijgeven van overheidsdata doemt al gauw de vergelijking met het omstreden Wikileaks op. Wikileaks geeft immers door de Amerikaanse overheid verzamelde informatie vrij. Maar er is een belangrijk verschil tussen Wikileaks en open data. Bij open data gaat om het beter toegankelijk maken van gegevens die ook nu al openbaar (zouden moeten) zijn, terwijl Wikileaks geheime en gevoelige informatie lekt.

De Wet openbaarheid van bestuur (WOB) regelt dat informatie van en over de overheid openbaar is, privacy- of concurrentiegevoelige informatie uitge-

zonderd. Maar veel gegevens worden pas openbaar op het moment dat erom wordt gevraagd, door bijvoorbeeld journalisten of hackers.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) publiceert natuurlijk sinds jaar en dag data. Het streven is dan ook om nog veel meer data dan het CBS publiceert, beschikbaar te maken voor hergebruik en dat alles computerleesbaar is.

Hoewel het bij open data dus niet om individuele gegevens gaat, is er toch een zeker risico. Als data eenmaal zijn vrijgegeven, is de geest uit de fles. Door informatie te combineren en naast elkaar te leggen kan daar privacygevoelige informatie uit worden afgeleid. Er wordt hierover nog weinig discussie gevoerd, simpelweg doordat het nog nooit is misgegaan. Zijlstra: 'Pas als het probleem zichtbaarder wordt, wordt er mee aan de slag gegaan.'

beeld over scholen.' Achteraf blijkt het effect positief. Mensen konden niet alleen de prestaties van scholen met elkaar vergelijken, maar zagen ook vanuit welke levensovertuiging of profiel les wordt gegeven en welke thema's voor een school belangrijk zijn. Slaghuis: 'Het inzicht ging veel verder dan alleen een lijstje met een top-10 van scholen.'

Enthousiastelingen roepen dat er veel voordelen zitten aan open data. Mooie voorbeelden uit het buitenland zetten hun betoog kracht bij (zie 'Openheid belijden, maar gesloten zijn' op pagina 18). Met behulp van open data kunnen publieke diensten effectiever en efficiënter werken. Tijdens *Apps for Amsterdam* werd hiervan een mooi voorbeeld gepresenteerd: een website waarop je vanuit huis of onderweg kunt zien hoe lang de rij bij de gemeente is voor iets als het ophalen van een rijbewijs. Ook kun je thuis alvast een nummertje trekken. Hackers bouwen zo'n website in een middagje, als de overheid dit zelf zou moeten doen duurt het vermoedelijk langer en kost het veel geld.

Er kunnen ook diensten ontstaan die de overheid anders niet levert. Slaghuis vertelt dat het nut van een dataset soms uit onverwachte hoek komt: 'Toen wij een dataset met bodeminformatie online zetten, kwam er een reactie van een vereniging die zich bezighoudt met het plukken van wild fruit en paddestoelen. De bodeminformatie gaf ze een beter beeld van de chemische samenstelling van de grond en hielp ze te beoordelen of wat zij plukten geschikt was om te eten. Ik had nog nooit van zo'n groep gehoord.'

Naast dienstverlening kunnen open data ook politieke participatie bevorderen. Wanneer er meer inzicht is in wat politici precies doen of hoe publiek geld wordt besteed, krijgt de burger meer inzicht. Een levendiger debat is het resultaat.

De meetbare effecten vind je op economisch gebied. Verschillende studies uit het buitenland tonen aan dat de inkomsten uit bedrijvigheid die ontstaat uit open data, hoger zijn dan de kosten die ervoor worden gemaakt. Voor veel overheidsinstanties is dit moeilijk voor te stellen. Hun verdienmodel draait voor een groot deel op het verkopen van licenties voor hun data.

TNO deed onderzoek naar buitenlandse initiatieven en ontwikkelingen en doet veelbelovende aanbevelingen voor Nederland. Minister Piet Hein Donner (CDA) van Binnenlandse Zaken zal in de loop van juni met een officiële visie over open data komen. Minister Maxime Verhagen (CDA) van Economische Zaken heeft zich uitgesproken voor open data omdat hij de economische mogelijkheden wel ziet zitten. Op de lange termijn zit het dus wel goed, denken ook hackers. Slaghuis: 'Nu maar hopen dat die catalogus gauw wordt gevuld met interessante data.' ■